

СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд на тема:

„Влияние на автентичното лидерство върху
нагласи и поведения на последователите“

Автор: Милена Хаджииванова

Рецензент (становищент): проф. дпсн Людмил Георгиев

Още в началото мога да кажа, възползвайки се от закачката в горното заглавие, че през последните 30 години съм рецензирал (становищирал) над 130 дисертации и хабилитационни конкурса, така че спокойно искам да споделя: „Рецензирам, следователно съществувам!“. В случая обаче, се налагат две съществени уточнения: първо, глупостта на закона да определя като различни *рецензия* от *становище* се отнася до количествените, а не до качествените измерения – в съдържателно отношение и двете са оценка за качествата на един кандидат и неговата научна продукция, те се различават само по обема страници; второ, съществуващите схеми за това как „трябва“ да се пишат рецензии и становища всъщност са израз тъкмо на желанието на съответната университетска/академична бюрокрация да създава бариери пред перспективата „дисиденти“-кандидати да получават научни степени и звания – очевидно е, че при такива изисквания Фройд и Юнг, а и цяла плеяда психолози от историята на психологията, едва ли биха завършили магистърска степен, да не говорим за защита на една или друга докторска дисертация. И тъй като традиционно съм изхождал от позицията, че *свободата* е основното кредо на Университета, то винаги съм смятал, че диалогичността е най-важна при рецензирането на една научна продукция, а не раздаването на присъди от страна на рецензента като се има предвид неговата административна позиция.

И така, след тези уводни думи, задължителни според мен, мога да кажа убедено, че фундаменталният принос на дисертационния текст на

Милена Хаджииванова се свежда до самото поставяне и обговаряне на проблема, зададен в заглавието – автентичното лидерство и неговото влияние върху нагласите и поведението на последователите. Разбира се, както подчертава и докторантката, този проблем е сравнително нов за университетската западна организационна психология, където е търсено и присъствието на самата разработка като цяло, но това не е така за различните проявления на етно- или народопсихологията и психологията на религиите извън тази традиционна западна (и не само) университетска психология. Без да се натрапва като интерпретация в текста, анализите на авторката препращат тъкмо към този факт – *автентичният лидер и неговите последователи* така или иначе са първоначално и изначално именно религиозен проблем, ако щете притежават (и не само) библейско измерение. И тъкмо тук, в осъщественото намерение на докторантката да вкара този проблем в секуларната (и не само) наша действителност, особено в отчуждените измерения на труда, схващан традиционно като начин и борба за (ако щете) физическо оцеляване, тъкмо тук, повтарям, се съдържа фундаменталният принос на текста, както вече споменах. В този смисъл, не е важно дали това обговаряне ще намери своето „емпирично“ потвърждение, какъвто е канонът на западната психологическа догматика, а по-скоро става дума за един полет на мисълта, който е непознаваем и непознат за правоверната западна университетска доктрина, въобразила себе си като единствено „научна“. Разбира се, Милена Хаджииванова съвсем разбираемо ограничава своя бунт, тъй като интуитивно, а може би и достатъчно осъзнато, си дава сметка за репресивните функции на тази догма, оличноствени в членовете на съответните журита, поради което се придържа стриктно към изискванията на схемата и то наистина достатъчно убедително дори за правоверните изразители на психологическата догматика. За какво става дума?

Преди всичко, текстът е композиран съгласно изискванията към такъв тип разработки съответно чрез увод, три основни части, заключение, списък на литература и множество приложения – всичко това на наистина внушителен обем стандартни страници. Наред с всичко останало, що се отнася до теоретичната част, поне на мен ми прави изключително приятно впечатление авторската критика на традиционните или класически теории и концепции за лидерството, особено през очевидното предпочитание към идеята за автентичното лидерство. Тъкмо тук бих желал в диалогична форма, както предупредих още в началото, а не като традиционна критика на рецензент към кандидат, да спомена за възможни разширения, особено с оглед бъдеща публикация на разработката като монография. Става дума за евентуалната интерпретация на *смирението* като фактор на автентичното лидерство и влиянието му върху последователите - след като в днешните психологически интерпретации на автентичното лидерство присъства идеята за *овластяването*, което е привнесено на терена на психологията от други подпомагащи професии, научни области и практики, защо това да не се случи и със смирението, което дори има достатъчно солидни основания, когато става дума тъкмо за автентично лидерство. И още нещо, което ми се струва твърде интересно – дали и възможно да се интерпретира не толкова *смисъл в работата*, колкото *работата като фактор за осмисляне на живота*, перспектива, която още Хемпдън-Търнър и Тромпенаарс бяха усетили в „Седемте култури на капитализма“, но характерна преди всичко за източните, за азиатските колективистични култури. Струва ми се, че тази перспектива допълнително ще подчертае значимостта на автентичното лидерство, което, дори и да няма съответния еквивалент на практика в трудовите организации, все пак би разширила полета на мисълта, което е далеч по-важно, отколкото това дали един или друг организационен лидер може да бъде определен като автентичен – още Имануел Кант твърдеше, че стремежът към моралния закон е важен, а не дали той ще бъде реализиран

в живота на един или друг човек. Разбира се, подчертавам още един път – това не е критика и забележки в логиката на традиционното рецензиране, а само разговор между мен и авторката.

Впоследствие, що се отнася до емпиричната част, тук прави, поне на мен, изключително приятно впечатление съвместяването на качествени с количествени изследователски методи. Освен това, докторантката тук е успяла по забележителен начин да демонстрира своята безспорна и висока култура тъкмо в емпиричните изследователски канони на традиционната западна (и не само) университетска психология. С особено значение тук е успешният опит за валидиране на собствен въпросник за автентично лидерство, което със сигурност ще бъде отчетено и от пазителите на „светия граал“, тоест привържениците на ортодокса – емпиричната парадигма, властваща в западната психология. Може би тук е момента да го кажа, след като спестих това в началото – фундаменталният проблем на западната психология се свежда до намерението тя да бъде емпирична по примера на природните науки, но в същото време си е избрала предмет, който няма емпиричен наглед?!?... Цялата драма на западната (и не само) университетска психология е резултат от този проблем, от това по принцип непреодолимо противоречие!...

И накрая, що се отнася до практическата част, тук прави, поне на мен, изключително приятно впечатление формулирането на модели и методики, насочени към перспективите за практическо възпитание и обучение на автентични лидери, разбира се за българска културна среда, в бизнеса, публичния сектор и НПО организации. Сигурно е, че моите съмнения относно успешния финал на подобни перспективи ще бъде резултат от собствената ми визия за българската етно-културна специфика (вж. Георгиев, Л. Критическата психология на българската история, УИ „Св. Климент Охридски“, 2018), но това по никакъв начин не омаловажава усилията на докторантката, защото, както споменах по-горе, важен е

устремът, движението към идеята за реализация на автентично лидерство, както за Имануел Кант е важен стремежът, движението към моралния закон.

Със сигурност едно от малкото важни изисквания към рецензирането в рецензия и становище се свежда до оценка на съвпадението с мнението на автора за собствените му приноси. Рецензирал съм дисертации и хабилитационни конкурси, в които кандидатите извеждат такива собствени приноси, сякаш ще претендират за Нобелова награда по психология. Искам веднага да кажа, че случаят сега не е такъв, даже напротив – налице е пълно съвпадение между мен и докторантката за изведените от нея приноси в дисертацията. С едно изключение, което е разбираемо – както споменах още в началото, целият текст е принос, независимо от личните предпочитания и акценти на рецензентите и становищарите в това иначе твърде симпатично жури.

В заключение, имайки предвид богатата обща и психологическа култура, безспорните изследователски качества на Милена Хаджииванова и нейните очевидни постижения в дисертационния ѝ труд на тема: „Влияние на автентичното лидерство върху нагласи и поведения на последователите“, си позволявам да препоръчам на членовете на много уважаемото жури да ѝ присъдят желаната научна и образователна степен „Доктор“. Считаю, че това ще бъде както справедлива оценка на досега положения труд, така и стимул за по-нататъшни творчески постижения.

12.10.2025 г.

С о ф и я

Рецензент:

(проф. дпсн Людмил Георгиев)